

A posebno dobro si zapomnite, da je strela izmej vseh dreves, največja prijateljica hrastu, da jo hrast tedaj najrajše privlači. Bilo bi toraj zelo nevarno ob hudej uri stopiti pod hrast. Povejte to tudi vsem pastirjem, ki je poznate.

Kedó ob hudej uri na konji jezdi, naj le takój skoči doli, pa naj kacih pet korakov za njim gre. Ako ste v gozdu o tacem nevarnem času, brez vse skerbi lahko na cesto stopite, ker vas drevesa okolu vas dovolj branijo strele.

Sploh je dobro, da se človek o tacem času varuje prepuha (Durchzug), in da naglo ne hodi niti naglo ne jezdi.

A nikarte misliti, da človek, kedar naglo gré ali jezdi, strelo za soboj vleče, kakor mnogi neumneži mislijo. Nagli hod je samo zaradi tega nevaren, ker se človek lahko izpotí, in iz njega para izhlapuje, a para je dober strelovod, tedaj lahko strelo pritegne k sebi.

O času groma in strele je treba tudi to vedeti, da je jako nevarno, ako se mnogo ljudij v enej sobi zbere; ako so pa morda uže poprej zbrani bili, ne hodite za božjo voljo odpirati oken, ker bi po izlazečej pari najlaže strela v sobo prideria.

Še nekaj. Pri nas na Kranjskem je navada, da zvonijo, kedar se huda ura bliža. To je jako nevarno — in sicer nevarno za zvonarje ali cerkvenike, — zakaj? to iz tega, kar vam sem povedal, lahko sami uganete.

Ako bi kedaj v vašem življenji našli ali sploh videli človeka, katerega se je strela doteknila (kar vam pa jaz ne želim), nikarte bežati od njega ali pa celó vanj zijati. To se ve da v tej zadevi le zdravnik natanko pomagati more, nu dobro je, ako ljudje tacega siromaka hitro na dež nesó, a če dežja nij, da ga z merzlo vodo polivajo, s kertačami dergnejo in mu kameličnega čaja z jesihiom piti dadé.

Ako vse to ne pomaga, in se kak siromak nikakor ne oživí, izkopajte seženj globoko jamo, in postavite nesrečneža vanjo takó, da mu bode samo glava iz nje moléla, a še boljše bode, ako ga postavite na kúp gnoja, kar se na kmetih prav lahko zgodi.

Dogodilo se je uže, da so taki z zemljo zasipani ljudje oživeli čez nekoliko ur.

Prihodnjič, ako boste pridni, povedal vam bodem nekaj o božjej mavrici.

Lj. T.

Jezikoslovne stvari.

Po nekaterih vprašanjih spoštovanih čitateljev: „Zakaj pišemo v „Vertci“ oblike in besede, ki se ne rabijo in morda tudi ne čujejo povsod,“ — prisiljeni smo listu dodati poseben predál z naslovom „Jezikoslovne stvari“. Takovšen predalček je imel tudi nekedanji „Vedež“, v katerem so se pojasnjevale menj navadne in tuje besede, ki so se nahajale v listu. Ker zaradi preskopega časa nikakor ne moremo odgovarjati posameznim vprašanjem v posebnih listih, in ker se v listnici take stvari ne dadé povedati, kakor bi radi, mislimo, da bode vsem našim spošt. čitateljem ustrezno, ako tudi za jezikoslovne stvari

v „Vertci“ odmérimo prostor. Res je, da enake stvari ne bodo zanimale vsacega izmed naše nežne mladine, katerej največ ter posebno pišemo in izdajemo „Vertec“; ali upanje gojimo, da nam bode odrasla mladina hvaležna o enakih drobtinah, ki jej bodo na poduk o jezikovih oblikah in besedah, katerih morebiti zdaj še ne umeje. Strogo se bomo pazili, da ne zavlečemo v preobširnost ter da ne vzamemo preveč prostora drugim „Vertcu“ namenjenim spisom. Objavljali bomo samo take „Vertčeve“ oblike in besede, katerebi utegnile bitirazlično komuneznane, in o katerih nas bodo naši spošt. čitatelji sami povpraševali. Začnimo denes takój z naslednjimi besedami:

Nijsem. — Oblika: nisem, kakor se zdaj pri nas tudi sploh piše, najbolj rabi Gorenjcem; a svojstvo našega jezika je ne more odobriti, ker ne stoji namesto: ni + jesem ali namesto: ni + sem, nego namesto: ne + jesem (nicht bin ich). Obtoženi so Gorenjci glas i nepravilno skerčili iz: eje, ker eje se po pravilu kerči v ě. Zategadelj je stara slovenščina dobro pisala: nĕsmi, nĕsi, nĕ, in Dolenjci, ter ž njimi vred veliko število čisteje in lepše govorečih Slovencev, še zdaj izrekajo: nĕsem, nĕsi, nĕ (nejsem, nejsi, nej), kakor: dĕte, mlĕko (dejte, mleko, a ne: dite, mlko). Metelko je pisal: nĕsem, nĕsi, nĕ; Miklošič v Formlehre na 217. strani uči: „das meist abfallende je bildet (im Neuslovenischen) mit e ein ě in: nĕsem, nĕsi, aus: ne jesem, ne jesi, wie: nĕmam, nĕmaš, aus: ne imam, ne imaš.“ — A namesto glasú ě zdaj pišemo sam e: dĕte, mlĕko, in zato bi se najpraviše pisalo tudi: nĕsem, nĕsi, nĕ; ali ker je naš pravopis tako oskóden (pomankljiv), utegnil bi prĕglas (akcent) odpasti, osobito v naglem pisanji, in potlej bi stalo: nesem (kar je tudi: ich trage), nesi (kar je tudi: trage du), ne (kar je tudi: nicht). Za obliko: nĕsem bi najpraviše bila: nejssem, nejsi, nej, kajti v češkem je: nejssem, v gorénjeserbskem: nĕjsym, v dolénjeserbskem: nejsom, a ker se te oblike naši pisatelji ne hoté poprijeti, zatorej nemamo kam, nego pisati nam je: nijsem, nijsi, nij, da-si tudi ta oblika nij čisto slovenska, in zato slabjša od obeh poprej imenovanih, kajti po serbsko-hervatskem narečji se je porodila v belokranjske zemlji ter v nekaterih krajih štirške dežele, kodar je res navadna; vendar je nekaj boljša, nego li: nisem itd., ker se 3. osoba: nij ne more nikoli pomešati z: ni — ni (weder — noch.) — Kaj bi porekli naši čitatelji, ako bi „Vertec“ res začel pravilno pisati: nejssem, nejsi, nej? — Beseda nič se ne more niti ne sme drugače pisati nego li: nič; kajti zložena je iz: ni (nein, nicht; ni — ni, ni + ti — ni + ti weder-nach), in iz besede: čī was: strsl. čī + to was, ni + čī nichts, poleg ni + čī + to nichts. Z: ni so zložene tudi besede: nikdo, nikdar, nikder (nikjer), nikamor, nikódar itd.

Baš. — Beseda baš nij turška, niti je kedaj bila. Vuk Stefanovič v prvi izdatvi svojega rečnika (1818. l.) res piše: „baš“ 1) Haupt, Vordertheil des Schiffes; 2) gerade“. Zvezdica pri besedi znači, da je turška; ali v drugi izdatvi (1852. l.) razločuje te dve besedi, o prvi govoreč, da je turška, a drugej ne dodaje nič zvezdice, nego samo uči: „baš gerade, durchaus: baš neču; nema baš ništa; baš sad dodje.“ — To besedo je imela uže stara slovenščina: būhūma adv. ganz und gar, būhūmī adv. gānzlich, vōllig, būšija adv. ganz und gar, im allgemeinen; gerade, eben, just, būši adv. ganz. Iz staroslovenske besede: būši je novoslovenska: báš, kakor: vás (Dorf) iz: vīši. Beseda: baš nij

Slovincem še odmerla; kajti še zdaj krepko služi belim Kranjcem, in tudi v Vodnikovih pesnih (1869. l.) na 118. strani čitaš:

Iščimo si pomočnika,

Zdaj je sila baš velika.

Dolenjci jo po nekatere kraje rabijo v podsmehljivem govoru, ali pokvarjeno jo izrekajo, namreš boš: A reče: tebi je Marko dolg uže plačal? B odgovori: e bôš, ja freilich! ganz und gar nicht! Iz tega se je tudi rodilo poúlično ljubljansko govoričje: ne boš, ganz und gar nicht: ne boš kaše pihal. Na Dolenjskem okolo Zatičine imajo: bašt, namesto: bašti: baš + ti, (kakor: kaj + ti, ni + ti), n. pr. jaz rečem ženi: Žena! denes nij mraz. Žena mi odgovori: bašt mraz je (ganz und gar kalt ist es). Ker imamo svojo besedo: baš, zakaj bi rabili nemščizno: ravno? N. pr. ravno zdaj, ravno kar itd., to je vse po nemški.

Skôren — rna, mošk. spola, poleg tega tudi: skornja — nje, žensk. spola, pravilnejša nego li: škoren ali škornja, ker je starejša, kakor je tudi: skala čistejša in starejša oblika nego li: škala. Korenika je: kor, od kodar imamo: kora in skorja (die Rinde).

Razne stvari.

Drobtine.

(Zrak) je prozorna, tekoča, razlézljiva in zeló tenka telesnina, ki vso zemljo okrožuje. Zrak se povsod razširja in vleze v najmanjše praznine vseh drugih stvari. Nikjer ne najdeš prostora, da bi ne bilo zraka v njem. Zrak je ljudem, živalim in rastlinam potreben; kjer nij zraka, tam ne morejo rasti rastline, niti ljudje in živali živeti.

(Plésen) nij drugo nego li mnogo združenih gobic, ki se kakor belkast ali černo-zelenkast prah po malem prijemljó kruha, sira, lesa, zidovja in mnogih drugih stvari. Plésen jedí izpridi, da nijso užitne, kakor kruh, sir itd. Kedór bi je užival, ta bi izbolel.

(Drevesna goba) raste po starem drevju, najčešče na votlih verbah; kuha se v lugu, potlej se stolče in tobakarji jo rabijo, da si ž njo ogenj ukrešejo. Dobra je tudi za rane, da se kri ustavi.

Kratkočasnice.

* Nek učenec je bil v šoli vprašan: „Kako je očetu ime?“ Učenec odgovori: „„Ta stari.““ — „Kako pa materi?“ — „„Baba.““ odverne učenec. Na vprašanje učiteljevo, kako more to biti, odgovori učenec: „Moja mati nikoli očetu drugače ne pravijo, nego „ta stari,“ a oče materi tudi ne drugače, nego „baba.“ — „Če je temu tako, kako pa tebi pravijo?“ vpraša učitelj dalje. „„Meni pravijo kaštronček,““ se veselo odreže učenec. Se vé, da se je vse po šoli smijalo. —

* Pri očitnem izpraševanju je nek gosp. nadzornik vprašal učenca, ki je zeló počasi in zlogovaje bral: „Ali ti, Francek, kedar si lačen, materi tudi praviš: Ma-ti, daj-te mi ma-lo kru-ha?“ Deček odkima, da ne. „Nu, kako pa vendar prosiš kruha?“ vpraša ga dalje nadzornik. — „„Nikakor,““ odgovori deček, „„ker ga še nijmamo ne!““

lv. B.